

СЕКЦІЯ 4. ГЛОБАЛЬНІ КЛІМАТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ВИКИДІВ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ (МІСЦЕ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ)

Веклич О. О.

*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу екосистемного оцінювання
природно-ресурсного потенціалу,
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-285-5-25>

НАГАЛЬНІСТЬ ОПРАЦЮВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСНОВ ПЛАТЕЖІВ ЗА СКОРОЧЕННЯ ВИКИДІВ ДІОКСИДУ ВУГЛЕЦЮ В УКРАЇНІ

Вирубка та деградація лісів є одними з найважливіших окремих джерел викидів парникових газів, що спричиняють близько 20% загальних викидів щорічно, не кажучи вже про пов'язані з цим втрати засобів до існування, біорізноманіття, екосистемних послуг і культурної спадщини [1, с. 2]. Водночас підраховано, що потенційно досяжним є скорочення щорічних викидів парникових газів на 1,5–2,7 мільярдів тонн вуглекислого газу внаслідок імовірного скорочення вдвічі таких викидів від знищення лісів у 2005–2030 рр. [2, с. 10302].

Щоб практично вирішити цю проблему, ведуться роботи по розробці системи платежів за скорочення викидів від збезлісення та деградації лісів у країнах, що розвиваються (REDD). Нині в світовій практиці регулювання клімату та секвестрації вуглецю найбільш розповсюдженим і ефективним інструментом є так звані "платежі за поглинання вуглецю через механізм скорочення

викидів від вирубки та деградації лісів, а також сталого управління лісами та збереження та збільшення запасів вуглецю в лісах, у країнах, що розвиваються” (Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation in Developing Countries, and the Role of Conservation, Sustainable Management of Forests, and Enhancement of Forest Carbon Stocks in Developing Countries – REDD+). Дана група платежів за екосистемні блага, спрямованих на пом’якшення наслідків та адаптацію до змін клімату, виявляється дієвим стимулятором припинення стихійних вирубок лісів, збереження біорізноманіття, скорочення викидів вуглекислого газу від втрати лісів, формування вуглецевого балансу атмосфери, підтримання стабільності кліматичної системи, а також покращення управління землекористуванням в країнах Африки, Азії та Південної Америки.

Зважаючи на високу вуглецеву інтенсивність економіки України, поширеність незаконних рубок лісу через певні соціально-економічні причини, а також необхідність активізації залісення та відтворення лісів, знищених унаслідок російської військової агресії, перспективними для досягнення національного скорочення викидів вуглекислого газу та підтримання стабільності кліматичної системи слугуватимуть результати опрацювання зарубіжного досвіду стимулювання господарюючих суб’єктів-природокористувачів щодо зменшення викидів від збезлісення завдяки застосуванню платежів REDD+. При цьому особливий науковий інтерес викликають методологічні основи формалізації платежів REDD+ як базового підґрунтя для можливості їх обчислення при вірогідному подальшому їх практичному запровадженні у вітчизняну сферу регулювання клімату та секвестрації вуглецю, управління лісо- та землекористування на місцевому рівні.

Слід зазначити, що наголос на місцевий рівень висвітлення методологічних основ формалізації платежів REDD+ зумовлений специфікою їх структури та доцільністю врахування власних складових цих платежів на відповідних рівнях управління. Йдеться про те, що загальна вартість платежів REDD+ складається сумою з чотирьох різних елементів витрат – альтернативних витрат (opportunity costs), витрат на впровадження (implementation costs),

операційних витрат (transaction costs) та інституційних витрат (institutional costs), які реалізуються по чергово на відповідних управлінських рівнях, починаючи з низового/місцевого рівня [3, с. 5-10]. При цьому базовим компонентом і таким, що формує найбільшу частку загальної вартості REDD+, виявляються альтернативні витрати.

Важливо розуміти, що монетарна оцінка цих альтернативних витрат є основою розрахунку розміру виплат REDD+, який компенсуватиме місцевим суб'єктам господарювання їхні можливі втрати за відмову від альтернативного землекористування для збереження лісів з метою скорочення викидів вуглецю, і тим самим стимулюватиме/заохочуватиме місцевих суб'єктів господарювання до уникнення детеріорації лісовкритої території, збезлісення та деградації лісів. *Платежі REDD+ на місцевому рівні – це грошова компенсація господарюючим суб'єктам (домогосподарствам, громадам, власникам) альтернативних витрат за обмеження їх діяльності у лісовому господарстві, за відмову від практики лісо- та землекористування, пов'язаних із знищенням і деградацією лісів, з урахуванням вартості обсягу уникнутих викидів діоксиду вуглецю.*

Зважаючи на особливості реалізації структурних складових REDD+ з прив'язкою до відповідного рівня управління, насамперед постає питання щодо обчислення його розміру як альтернативних витрат, понесених виключно на місцевому рівні управління, тобто визначення послідовності проведення формалізації цих платежів. Отож, відповідь на поставлене питання міститься у репрезентації алгоритму визначення розміру платежів REDD+.

Проведеним авторським дослідженням, систематизацією та узагальненням інформації з віднайдених оригінальних зарубіжних офіційних і науково-прикладних фахових джерел виявляється, по-перше, *загальний* алгоритм визначення платежів REDD+ на місцевому рівні, яким фіксується спільний порядок установалення розміру цих платежів, і, по-друге, *покрокова* алгоритмізація реалізації цього порядку.

Загальний алгоритм визначення платежів REDD+ на місцевому рівні полягає у послідовності точно визначених дій, котрі

складаються з *трьох основних етапів*. Перший – виявлення та картографування лісових територій, яким загрожує вирубка або деградація, а також територій землекористування, які можливо їх замінитимуть (альтернативне землекористування). Другий етап – оцінка віддачі як від лісових територій, так і від альтернативного землекористування, також оцінка притаманних цим територіям запасів вуглецю, з метою подальшого визначення вартості альтернативних витрат від уникнення вирубки або деградації лісів. Третій етап полягає у використанні отриманих даних спільно для прогнозування альтернативних витрат і скорочення викидів вуглецю за альтернативними сценаріями за рахунок збереження лісів [1, с. 7; 3, с. 5] для обчислення розміру платежів REDD+, конкретизованих для даної лісовкритої території, як компенсації власникам вартості можливого альтернативного землекористування на цих територіях.

Однак, для визначення розміру платежів REDD+ виявляється необхідність здійснення кількох серій відповідних покрокових обчислень. Окрім того, покрокові методи часто допускають численні припущення, вимагаючи обговорення та узгодження, щоб отримати достовірні та точні оцінки як збереженого вуглецю /уникнутих викидів вуглекислого газу, так і прибутку від зміни або незміни типу лісо- та землекористування з прив'язкою до певної території, відтак – і розміру компенсаційної плати за скорочення викидів діоксиду вуглецю на місцевому рівні. Потреба в таких діях не лише свідчить про складність числової реалізації алгоритму визначення розміру цих платежів, а й про необхідність наявності адекватної бази вихідних даних.

Доречно зазначити, що в наукових зарубіжних фахових джерелах на сьогодні існують вихідні дані та опорні числові розрахунки для обчислення щільності вуглецю на гектар лісів виключно тропічної та субтропічної зон і відсутня аналогічна первинна інформація для лісів помірної кліматичної зони. Але наявність саме такої інформації слугує вихідною базою для подальшого розрахунку вартості уникнення вирубки лісів на тонну вуглецю на обраних ділянках місцевих лісовкритих територій України. Отож, відсутність інформації щодо щільності вуглецю

на гектар лісів помірної зони, своєю чергою, унеможливило реалізацію усіх наступних кроків алгоритму визначення розміру платежів за скорочення викидів вуглецю в Україні на теперішній час, попри очевидну необхідність їх розроблення та запровадження як стимуляторів скорочення викидів вуглекислого газу від втрати лісів.

І все ж проблематика визначення платежів REDD+ на місцевому рівні варта наукової та прикладної уваги вітчизняних фахівців, принаймні при формуванні національної стратегії адаптації до зміни клімату на основі екосистемного підходу, зважаючи на те, що серед української наукової та професійної спільноти навіть поняття екосистемної адаптації до зміни клімату є недостатньо відомим та поширеним, не кажучи вже про рівень обізнаності серед працівників органів державної влади і самоврядування, керівників приватних структур, суб'єктів господарювання – користувачів екосистемними благами, а також про повну відсутність законодавчого й інституційного забезпечення адаптації до зміни клімату на основі екосистемного підходу та розроблення платежів за екосистемні послуги по регулюванню клімату в Україні. Водночас слід наголосити на тому, що в контексті реалізації положень щодо запровадження екосистемного підходу в екологічну політику та практику природокористування, прописаних у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», на вищому виконавчому рівні управління природокористуванням спостерігається розуміння нагальності опрацювання проблеми екосистемної адаптації та їх урахування в загальній стратегії адаптації, щоб допомогти суспільству, зокрема місцевим громадам в їх адаптації до несприятливих наслідків зміни клімату.

Очевидно, що для формування платежів REDD+ в українському інституціональному просторі необхідно спочатку створити команду фахівців із спеціальною підготовкою, які змогли би не лише опрацювати тематично відповідні базові засади теорії та практики реалізації платежів за скорочення викидів вуглецю, а й в перспективі розробити демонстраційні пілотні проекти для REDD+ на місцевому рівні, започаткувавши у такий спосіб подальше їх

просування на вищій рівні управління для захисту національних інтересів у сфері міжнародної кліматичної політики.

Список використаних джерел:

1. Pagiola S., Bosquet B. Estimating the Costs of REDD at the Country Level. World Bank, Forest Carbon Partnership Facility, Version 2.3, 22 September 2009. 22 p. URL: <https://www.forestcarbonpartnership.org/sites/fcp/files/fcp-docs/2014/June/Estimating%20the%20Costs%20of%20REDD%20at%20the%20Country%20Level.pdf>.
2. Kindermann G., Obersteiner M., Sohngen B. et al. Global cost estimates of reducing carbon emissions through avoided deforestation. Proceedings of the National Academy of Sciences, 2008, v. 105(30). P. 10302–10307. URL: <http://www.pnas.org/content/105/30/10302.full>.
3. Estimation of REDD+ cost elements. User Manual for the REDD+ cost elements assessment tool. Version 1.2. – The World Bank, Washington, March 2016. 29 p. URL: <https://www.forestcarbonpartnership.org/system/files/documents/Manual%20REDD%2B%20cost%20element%20assessment%20tool%20final1.pdf>.